

קריאת אות, וזאת על ידי שיתן רווח בין הדבקים — שיפסיק מעט במקום שיש הברות דומות סמוכות זו לזו⁽³⁰⁾.

עני רבא בתריה: זהירות זו נחוצה במילים סמוכות שתחילת השניה שוה לסיום הראשונה כגון "על—לבבך" "על—לבבכם" "בכל—לבבך" "בכל—לבבכם" "עשב—בשרך"⁽³¹⁾ "ואכרתם—מהרה" "הכנף—פתיל" "אתכם—מאריך".

אמר רבי חמא ברבי חנינא: כל הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננין לו

גיהנום, שנאמר [תהלים סח] "בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון" אל תקרי "בפרש?" אלא "בפרש?" שמשמעותו למי שמפרש את התיבות, וגם אל תקרי "בצלמון" אלא "בצלמות" דהיינו הגיהנום, ויתפרש הפסוק כך: אם תפרש את תיבות קבלת עול מלכות שדי, אז התורה שבה "מלכים ימלוכו" תצנן לך את צל המוות בגיהנום⁽³²⁾.

ועוד אמר רבי חמא ברבי חנינא: למה נסמכו "אחלים" ל"נחלים" דכתיב [במדבר א-טו כד ו] "כנחלים נטיו כגנות עלי נהר כאחלים

בסגנון אחד, או שמא בזמן הגמרא היו נקראות בסגנון אחד.

ומסתבר שהולך לשיטתו במשנה, שרבא הוסיף דין "בין הדבקים" ואינו בכלל ה"דקדוק באותיותיה", כי ודאי חשש זה אינו גורם ש"לא יצא".

32. הצל"ח והגר"א כתבו שאין הכוונה לרשע, אלא לצדיק שדינו לעבור דרך הגהנום [ראה זהר ח"ג רכ], ויתכן זו כוונת הזהר [שם, רע"מ קנג] שצדיקים גמורין נדונין בצונן כדאמרינן מצננין וכו', ראה במנורת המאור [גר ג ג] שהמדקדק אינו נפטר לגמרי מעונש, אלא רק מקילין עליו. אך רבינו חננאל כתב "אפילו רשע שנתחייב ירידה בגהנום, אם יש בידו זכות זו מצננין לו אור הגהנום ומרויחין לו משיירי השריפה", וכן מבואר בשאלתות [סוף ואתחנן], וראה מהרש"א.

והב"י [סב] כתב שהוא מדה כנגד מדה, שבדקדוקו הוא מניע את חומו הטבעי, וכנגדו מצננין לו חום הגהנום, ובעיני יעקב כתב דהיינו משום שקרא במתינות, וכל דבר רותח אם ממתנין לו מצטנן.

יקרא בשאר לשון, שהרי הקורא שלא בדקדוק לא גרע מלשון אחרת, ואם הוא אינו יוצא, ודאי שבלשון אחרת אינו יוצא אלא כשאינו מבין לשון הקדש.

30. כך פירש רש"י. והטור [סא] הביא בשם רב עמרם שיפסיק בין [כל] תיבה לתיבה שאחריה, ותמה הב"י מסוגיין שלא הצריכו להפסיק אלא "בין הדבקים". וביאר שב"בין הדבקים" צריך הפסק יותר מבין שאר תיבות, ומשמע שצריך לתת רווח, ומשמע שנקט שלא כפירש"י שמפריד כדי שלא ישמעו כאחת, והיינו משום חסרון בקריאה, אלא היא מעלת דקדוק נוספת. וכן מבואר מדברי מהר"י אבוהב [הביאו הב"י] ששיעור "רווח" בין הדבקים הוא יותר משיעור "הפסק" במקום חשש שיבוש, [וראה אליהו רבה שהרווח הוא שלא יאמרם בנשימה אחת].

31. המאירי הקשה, הרי ב"עשב בשדך" ו"הכנף פתיל" אף שהאותיות דומות, אין קריאתם שוה [כי רק אחת מהן דגושה], ואיך תשמע כאות אחת. וביאר שחוששין שמא יקראם

נטע וגו'?"⁽¹⁾ — לומר לך: מה נחלים מעלים את האדם הטובל בהם מטומאה לטהרה, אף אהלים בתי מדרשות מעלים את האדם היושב ולומד בהם מכף חובה לכף זכות — ומועילה להחזירו למוטב גם אחר שחטא.

שנינו במשנה: הקורא למפרע לא יצא, קרא וטעה יחזור למקום שטעה.

רבי אמי ורבי אסי הוו קטריין ליה גננא, קושרים ומעמידים חופה לרבי אלעזר.

אמר להו רבי אלעזר: אדהכי והכי, בינתיים,

עד שתסיימו להעמידה, איזיל ואשמע מילתא בני מדרשא, ואיתי, ואימא לכו.

אזל, אשכחיה לתנא, לאמורא השונה ברייתות, דקתני ששנה קמיה דרבי יוחנן ברייתא האומרת: קרא קריאת שמע וטעה בדילוג תיבה או פסוק ואינו יודע להיכן טעה,⁽²⁾ אם נודע לו שטעה כאשר הוא או חזו באמצע הפרק, ויודע באיזה פרק הוא או חזו יחזור לראש הפרק⁽³⁾ ויאמרנו עד סופו, כי אם יאמר רק את הפסוק שהשמיט, נמצא קורא למפרע.⁽⁴⁾

ואם יודע שסיים פרשה אחת וכעת הוא

1. רש"י פירש שקושיית הגמרא על סמיכת "נחלים" ל"אהלים" בפסוק זה, [והוכיח שלשון נטיעה נופלת על אהל].

אך רבינו נסים גאון ותוס' פירשו ש"אהלים" בפסוק זה הם בשמים, והכונה לסמיכות האהלים שבפס' הקודם "מה טובו אהליך יעקב".

2. תוס' [ד"ה הקורא] והרא"ש כתבו שבהכרח אינו יודע היכן טעה, כי אם ידוע לו שאמר עד מקום מסוים, ושם דילג תיבה או פסוק אינו חוזר אלא לתחילת הפסוק. וביאר רבינו יונה שאילו יחזור קודם לו נמצא כקורא למפרע.

והדברי חמודות דייק מלשונם שאף אם דילג רק תיבה אחת חוזר לתחילת הפסוק, אך דעת הר"ן המאירי והכסף משנה [ק"ש ב יג] והלבוש שהמדלג תיבה אינו חוזר לתחילת הפסוק, אלא קורא ממנה ואילך.

וראה בספר בני ציון שהשוה את דעות הראשונים, ונקט שדברי תוס' והרא"ש באופן שדילג תיבה באמצע ענין, ושאר הראשונים עסקו באופן שדילג בתחילת ענין שבאמצע הפסוק, ולכן חוזר רק לתיבה שדלג ממנה. אך

באליהו רבה כתב שלדעת תוס' חוזר לראש הפסוק אף אם דילג תיבה בתחילת ענין, וראה במשנה ברורה [סד ה, טו ב-י] שאם דילג באמצע ענין חוזר לתחילת הפסוק לכ"ע.

3. כך הגירסא שלפנינו, וכן גרס מהרש"א. והב"ח גרס: "יחזור לראש, באמצע הפרק יחזור לראש הפרק".

ודעת הלבוש שהטועה בפרק ראשון חוזר ל"ואהבת" — תחילת הפרק, כי חזקתו שקרא פס' ראשון בכוונה. אך הדברי חמודות נקט שחוזר ל"שמע" — לראש, והב"ח ומג"א הסיקו שדין זה תלוי אם יודע שאמר "שמע" בכוונה או לא.

והט"ז הוכיח שמדובר באופן שיודע שקרא פס' ראשון בכוונה, ולכן מתחיל ב"ואהבת", שהרי אם אינו זוכר שאמר, ודאי שלא כוון בו, ואף אם אינו יודע היכן טעה צריך לחזור מראש כדי שלא יקרא למפרע. [לפי באר היטב].

4. משנה ברורה [סד ו]. ומשום כך כתב דהיינו דוקא כשחוזר לתחילת אותה פרשה, אך אם נזכר אחר פרשה שניה שדלג פסוק בראשונה, חוזר

עומד בין פרק לפרק, אך אינו זוכר איזו פרשה סיים, יחזור לרווח שאחר פרק הראשון, (5) ויתחיל לקרות פרשת "והיה אם שמע" (6).

ואם יודע שהוא עומד לפני קריאת "וכתבתם" אך הוא מסופק בין "כתיבה" ל"כתיבה" — שאינו זוכר אם עליו לומר "וכתבתם" (7) שבפרשה ראשונה או שניה, יחזור לקרא מ"כתיבה" שבפרשה ראשונה.

אמר ליה רבי יוחנן ל"תנא" ששנה לפניו:

לא שנו שחזור ל"כתיבה ראשונה", אלא באופן שלא פתח באמירת "למען ירבו ימיכם", אבל אם פתח באמירת "למען ירבו ימיכם", אינו צריך לחזור, כי תולים שפרכיה נקט ואתי. שקרא את הקריאה עד כאן כהרגלו, וכיון שהגיע לפסוק זה, ודאי סיים לקרות שתי פרשיות ראשונות (8).

אתא רבי אלעזר ואמר להו — לרבי אמי ורבי אסי — את מה ששמע בבית המדרש, אמרו ליה אילו לא באנו אלא לשמוע דבר זה, דיינו?

ואומר רק את הפרשה הראשונה, כי בפרשיות אין עיכוב בקריאה "למפרע".

5. כך פירש רש"י, אך הרמב"ם [ק"ש ב יג] כתב שחזור ל"ואהבת", ותמוה, למה יחזור על פרשה ראשונה, והרי יודע שאמר לפחות פרק אחד. וכתב הכסף משנה שהרמב"ם ביאר "בין פרק לפרק" — בין הפסק להפסק, ולפיכך חוזר למקום ראשון שצריך להפסיק בו מעט, והוא בין "שמע" ל"ואהבת". וראה דברי חמודות [מת]. והלחם משנה ביאר שאם אינו זוכר בהכרח היתה קריאתו עראי, כי אף שאינה טעונה כוונה גמורה, צריך קצת כוונה שידע מה אמר ולכן יחזור. וראה פרי חדש [סד ד].

6. רבינו יונה הקשה לדעת שמואל [להלן כא ב] שהמסופק אם קרא אינו חוזר, כי ק"ש דרבנן, למה יחזור מספק לראש הפרק. ותירץ שרק בספק אם קרא וקיים חיובו מדרבנן אינו חוזר, אך כשהתחיל לקרא ואינו יודע היכן טעותו צריך לתקן כפי יכולתו, וכן כתבו פמ"ג ומשנה ברורה [סד ז] לגבי חזרה בפרשה שניה שהיא מדרבנן ש"כיון שעסוק בק"ש צריך לתקן הכל". וראה ביאור החילוק בשאגת אריה [י] ובאור שמח [ק"ש א ג] ובאבן האזל [ק"ש ב יג].

7. במעדני יו"ט [נ] ביאר שלא נקטה הגמרא "בין קשירה לקשירה" כי יש חילוק בניקוד ובטעמים בין תיבת "וקשרתם" שבפרשה ראשונה לפרשה שניה, ולא יטעה ביניהם. וביאורו מתאים רק לדעת המפרשים שהנידון במי שכבר אמר "וכתבתם" ואינו יודע מאיזה פרשה, אך אם הנידון קודם שאמר מה יועיל החילוק ביניהם.

והט"ז כתב שאין דרך לטעות אלא ב"וכתבתם" שהוא בסוף הקריאה, וסבור שמא כבר סייים פרשה שניה, אך לא ב"וקשרתם", כיון שהוא באמצע הפרשה ויכול להרגיש היכן אוהז לפי הזמן שעבר מתחילת הקריאה,

8. כך ביארו רבינו חננאל והרשב"א, והיינו שהוא המשך הנידון הקודם, ומשמע שנקטו שהנידון במי שכבר אמר "וכתבתם" ואינו יודע אם מפרשה ראשונה או שניה, ולכן אם אמר "למען ירבו" מוכח שאמר גם "וכתבתם" השני. אך רש"י ביאר לעיל שהנידון במי שעומד קודם "וכתבתם" ואינו יודע מה עליו לומר, ולכן פירש כאן: "אין לטעות מכאן עד אמת ויציב, ואין צריך לחזור אלא לאמת, שהפרשה שגורה בפיו". ובפשטות כוונתו שאם מצא עצמו אחר

מתניתין:

האומנין שהיו עסוקים במלאכתם⁽⁹⁾ בראש האילן, או בראש הנדבך, והגיע זמן קריאת שמע, קורין בראש האילן ובראש הנדבך [בנין של אבנים]. כי בקריאת שמע אין צריך כונה אלא רק בפסוק ראשון, וכונה זו אפשר לכוון גם במקומות אלו. מה שאינם רשאין לעשות כן בתפילה. שאינם יכולים להתפלל שם. משום שתפילה היא בקשת רחמים וצריך לכוון בכולה, והמתפלל בראש האילן והנדבך חושש שמא יפול, ומחמת פחדו אינו יכול לכוון.

ב. חתן שנשא בתולה ביום רביעי [כפי

שנהגו בזמן המשנה] פטור מקריאת שמע לילה הראשונה מליל חמישי ועד מוצאי שבת שהם ארבעה לילות אם לא עשה מעשה — כל זמן שלא בעל. משום שהוא טרוד במחשבת בעילה,⁽¹⁰⁾ ואינו יכול לכוון, ופטור, משום שהיא מחשבת מצוה, והעוסק במצוה פטור מהמצוה.

ודוקא בקריאת שמע של הלילות שבהם מחשבתו טרודה, אבל קריאת שמע של שחרית חייב, כי ישראל קדושים הם וביום מסיח דעתו ממחשבת בעילה⁽¹¹⁾.

ומעשה ברבן גמליאל⁽¹²⁾ שנשא אשה וקרא קריאת שמע בלילה הראשונה. אמרו לו

לרדת גם לק"ש, ולדבריו כוונת רש"י לפרש שהטעם שאינם יורדין הוא משום שעסוקין במלאכתם, אך בעה"ב שאינו עסוק יורד, וראה להלן הערה 14.

10. הרמב"ם בפירוש המשנה כתב שטרוד במצות פריה ורביה, והעיר הצ"ח שלא מצינו בפוסקים חילוק בין מי שקיים כבר את המצוה או לא וכן לא מצינו שיחלקו בנושא אילוני, ולכן נקט שהכוונה למצוות עונה. ונפקא מינה בין הטעמים לגבי חיובו קודם נישואין, שעדיין לא חלה מצות עונה, אך חיוב פרו ורבו טורדו גם קודם נישואין, וראה עוד טעמים בגמרא.

11. כך ביאר רבינו מנוח [הביאו הכסף משנה שם], וכבר העיר הפרי חדש [ע ג] שמותר לשמש בבית אפל, וא"כ אינו חייב להסיח דעתו. ובתוס' רא"ש כתב שאם לא עשה מעשה, פטור גם ביום מק"ש, וכמבואר בסוכה [כו א] שהוא טרוד כל שבעת הימים. וראה בתוס' יו"ט שדן בזה.

12. תוס' [ד"ה מעשה] ביארו שאין מעשה זה

"אמת ויציב" ואינו יודע מהיכן טעה, אינו חוזר אלא ל"אמת" כי מסתבר שאמר כל פרשת ציצית כראוי, וכ"כ במראה הפנים לירושלמי.

והרשב"א הבין שכוונת רש"י שאם מצא עצמו עומד באמצע פרשת ציצית, אינו חוזר וקורא מתחילת הפרשה, כיון שמ"למען ירבו" ואילך ודאי שגור על פיו. ודקדק מכך שלדעת רש"י בשאר הפרשיות אף אם מצא עצמו באמצע הפרשה חוזר לראשה. ותמה מה החילוק בין פרשת ציצית לשאר הפרשיות, ולמה דוקא בה מוחזק שלא יטעה. ולהנ"ל, הרי מסתבר יותר שטעה ב"אמת ויציב" מאשר בפרשת ציצית שהיא מק"ש, [וה"ה לגבי שאר הפרשיות] ורק כשהנידון באמצע אחת הפרשיות חוזר לראש.

9. כך פירש רש"י, ובפשטות כוונתו שאע"פ שאומנים רגילים לעמוד שם ואינם נטרדים כל כך, אינם פטורים מלרדת ממנו אלא בשעה שהם עסוקים במלאכתן, אך אם קורין בזמן אחר, גם הם חייבין לרדת כדי לקרא.

וראה ראש יוסף שרש"י דייק מלשון "האומנין" שבמקום טירדא בעה"ב עצמו צריך

תלמידיו: הרי למדתנו רבינו שחתן פטור מקריאת שמע?¹³

אמר להם: אינו שומע לכם לבטל הימני קריאת שמע שהיא קבלת עול מלכות שמים אפילו שעה אחת.

גמרא:

תנו רבנן: האומנין קורין קריאת שמע בראש האילן ובראש הנדבך. אבל לא מתפללין שם תפילת "שמונה עשרה", ומתפללין בראש הזית ובראש התאנה בזמן שעסוקין בהן. מפני שענפיהם מרובין ויכולין לעמוד שם שלא בדוחק, ואין שם פחד ליפול, ויכולין לכוון שם כראוי⁽¹³⁾.

ואם עומדים בראש משאר כל האילנות — יורדים למטה ומתפללין.

ובעל הבית — בין כך ובין כך — בין מעצי זית תאנה ובין משאר אילנות יורד למטה ומתפלל. כי הוא ברשות עצמו ואינו

משועבד למלאכה, וחייב לרדת. לפי שאין דעתו מיושבת עליו מפחד שמא יפול, ואם הקלו אצל פועלים מפני ביטול מלאכה, לא הקילו אצל בעל הבית, אבל לגבי קריאת שמע דין בעל הבית כדין פועל ואינו יורד⁽¹⁴⁾.

רמי ליה רב מרי, ברה דבת שמואל לרבא: תנן: האומנין קורין קריאת שמע בראש האילן ובראש הנדבך אפילו בזמן שהם עסוקים. אלמא — לא בעי קריאת שמע כונה. שהרי אי אפשר לכוון בעודן עסוקין במלאכתן.

ורמינהי: הקורא את שמע צריך שיכוון את לבו שנאמר "שמע ישראל". ולהלן [דברים כז ט] הוא אומר "הסכת ושמע ישראל". ["הסכת" — לתת אל הלב. דהיינו לכוון, ו"שמע" — שמיעת האוזן]. מה להלן צריך שתהא ה"שמיעה" ב"הסכת" אף כאן קריאת שמע צריך שתהא ב"הסכת".

אישתיק רבא.

אך בירושלמי אמרו שזית ואילן טרחתן מרובה, וביאר רבינו יונה שמפני שיש בהם הרבה ענפים יש טורח בעלייתן וירידתן ויתבטלו ממלאכת בעה"ב, אך משום פחד אין יורדין לק"ש אלא רק לתפילה [ולדבריו כיון שנפסק בשו"ע קי ב שבזמננו אין דרך להקפיד, ירדו, אך לרש"י אין חסרון כוונה, ולא ירדו].

14. זו דעת רבינו יונה, [וביאר שהתנא נקט "האומנים" משום שעסק גם בתפילה שאסורה לבעל הבית העומד בראש האילן]. אך המאירי הביא שיש אוסרים לבעה"ב אפילו לקרא בראש האילן, וכן דעת הגר"א [בשנות אליהו] וכן דייק הראש יוסף מלשון "האומנין" שבשאר אילנות

סותר לדין פטור חתן, אלא בא להשמיענו שאם בטוח בעצמו שיוכל לכוון, הרשות בידו לקרא גם בלילה ראשונה. והגרע"א כתב שהמשנה מביאה ראייה מדברי תלמידיו, וכוונת תוס' שרבן גמליאל הודה להם, רק אמר שאדם גדול הרוצה לקרא ובטוח שיכוון, רשאי. וראה גם צ"ח שדן בביאור דברי תוס'.

13. כך פירש רש"י, וביאר ראש יוסף שדעת רש"י שבעה"ב עצמו אינו יורד לק"ש אלא בשאר האילנות משום טירדת הפחד, ולכן הוצרך לפרש שבזית ואילן אינו יורד משום שיכול לכוון בהם, ורק בתפילה יורד כי בכל זאת גם בהם יש קצת פחד.

אמר ליה רבא לרב מרי: מידי שמייע לך בהא?

אמר ליה רב מרי: הכי אמר רב ששת: ביאור המשנה הוא כך: האומנין קורין בראש האילן — והוא, שבטלין ממלאכתן וקורין. כדי שיהיו קורין בכונה, רשאי להיבטל ממלאכתן, ונמצא שגם המשנה סוברת כהברייתא, שקריאת שמע טעונה כוונה.

ומקשה הגמרא: והתניא "בית הלל אומרי: עוסקין במלאכתן וקורין קריאת שמע". ומוכח שאין צריך לכוון, שהרי אי אפשר לכוון בעת עיסוק במלאכה?

ומתרצת הגמרא: לא קשיא — הא — המשנה עוסקת בקריאת פרק ראשון שיש חיוב לכוון בקריאתו⁽¹⁵⁾, ולכן צריך שיהיו בטלין ממלאכתן בעת קריאתו.

ואילו הא — הברייתא עוסקת בקריאת פרק שני שאין צריך לכוון בו, ולכן יכולין לקרא אפילו כשעוסקין במלאכתן.

תנו רבנן: הפועלים שהיו עושין מלאכה אצל בעל הבית — קורין קריאת שמע, ומברכין לפניו ולאחריה. ואוכלין פתן ומברכין לפניו ולאחריה. ומתפללין תפלה של שמונה עשרה. אבל אין יורדין לפני התיבה כשהם מתפללים בפני עצמם אינם מורדין שליח ציבור לחזור את התפילה, ואין נושאין כפיהם, כיון שיש בכך ביטול מלאכה יותר מדאי.

ומקשה הגמרא: והתניא שהפועלים מתפללין רק תפילה מקוצרת מעין שמונה עשרה, דהיינו תפלת "הביננו", [שהיא שלש ברכות ראשונות ואחרונות כהלכתן, ושאר יא ברכות כלולות בברכה האמצעית]

ומתרצת הגמרא: אמר רב ששת: לא קשיא — הא הברייתא שפועלים חייבים בכל תפילת שמונה עשרה, סוברת כרבן גמליאל, שאמר להלן [כח ב] בכל יום ויום מתפלל אדם שמונה עשרה ברכות. ואילו הא הברייתא שפועלים מתפללים רק "הביננו",

בעה"ב עצמו צריך לרדת, וכנ"ל.

ובפשטות טעמם משום שרש"י נקט שדין בעה"ב חלוק מפועלים רק משום שהוא משועבד למלאכתו, וחילוק זה מחייבו גם בק"ש, אולם רבינו מנוח כתב [שם] שבעה"ב ירד משום שאינו עוסק במלאכה אלא עומד לזרו פועליו, ומשמע שאילו עוסק במלאכה, גם הוא פטור מלרדת. וכן ביארו הרא"ה והריטב"א שלא התירו לבעה"ב להתפלל על האילן כי אין דרכו לעלות על האילנות, אך בעל הבית אומן לא ירד.

15. תוס' [ד"ה הא] כתבו שרק לדעת רבי יוחנן [לעיל יג ב] צריך לכוון בכל פרק ראשון, אך רבא סובר שדי לכוון בפסוק ראשון, ואילו שאר

הפרק אינו טעון כוונה, ויכולין לקרא גם כשעוסקין במלאכתן [ומה שנקטה כאן הגמ' שאמר לרבא "פרק ראשון" — לאו דוקא]. אך דעת הרי"ף והרא"ש שגם לרבא אסור לעשות מלאכה בכל פרק ראשון, כי נעשה כקורא עראי, ולכן קיבל את דברי רב מרי, אף שלדעתו האיסור מטעם אחר [ראה תפארת שמואל].

וכתב רבינו יונה שמדברי הרי"ף מוכח שרק חיוב קריאת פרשה ראשונה הוא מדאורייתא, ולכן בשניה יכולין לקרא גם כשעוסקין במלאכתן. אך הרשב"א כתב שהחמירו רק בפרשה ראשונה [אף שגם חיוב קריאתה אינו מהתורה, לשיטתו לעיל יג א] משום שנאמר בה

סוברת **כרבי יהושע** שאמר [שם] בכל יום מתפלל אדם מעין שמונה עשרה.

דוחה הגמרא: **אי** הברייתא שמתפללים "הבינו" כדעת **רבי יהושע** היא — **מאי איריא** שנקטה דין זה דוקא ב"פועלים"? והרי לדעתו אפילו כל אדם נמי מתפלל מעין שמונה עשרה!?

ולפיכך מבארת הגמרא שיש חילוק אחר בין הברייתות: **אלא אידי ואידי רבן גמליאל**, ובכל זאת **לא קשיא**, כי **כאן** — שמתפללין מעין שמונה עשרה — מדובר **בעושיין** מלאכה **בשכרן**, שנוטלים שכר פעולתן נוסף על סעודתן שהיא על חשבון בעל הבית, לכן צריכין למהר המלאכה, ומתפללין רק מעין שמונה עשרה. ואילו **כאן** — שמתפללין מעין שמונה עשרה — **בעושיין** מלאכה בעד

סעודתן בלבד, ולכן אינם צריכים למהר כל כך.

ומוכיחה הגמרא שיש חילוק בין עושיין במלאכתן בשכרן, לעושיין בסעודתן: **והתניא** [בניחותא]: **הפועלים שהיו עושיין מלאכה אצל בעל הבית — קורין קריאת שמוע, ומתפללין מעין שמונה עשרה** (16), **ואוכלין פתן, ואין** (17) **מברכין לפני ברכת המוציא, שאינה של תורה** (18). **אבל מברכים לאחריה שתיים**, לפי שחיוב ברכת המזון מן התורה. שנאמר, "ואכלת ושבעת וברכת".

כיצד מברכים שתיים לאחריה?

ברכה ראשונה, הזן, **מברכים במלואה בתקונה**.

"אשר אנכי מצוך היום על לבבך" שיהא הלב נח מעיסוק בעת קריאתה.

16. כך ביאר **במעדני יו"ט**, שהרי בברייתא זו מדובר בעושיין בשכרן.

אך **הב"ח** [קין] כתב שהרי"ף והרא"ש הביאו ברייתא זו כצורתה, ולא הזכירו חילוק בתפילה בין עושיין בסעודתן או בשכרן, כי סברו שאין חילוק אלא בברכות, והאמת כתירוץ הקודם שמעין י"ח היא מחלוקת רבן גמליאל ורבי יהושע, ונקטו "פועלים" שלהם יש חובה להתפלל רק מעין י"ח [ראה תוס' ד"ה אפילו], וחילוק זה בין עושיין בסעודתן או בשכרן נאמר רק לסברת המקשה, אך באמת כוונת הברייתא שמתפללין כל י"ח.

17. גירסת הרי"ף והרא"ש "ומברכין לפני" וטעמם, משום שהיא קצרה ואין בה ביטול מלאכת בעה"ב. וראה **מעדני יו"ט** וביאור

הגר"א [קצא] שהרא"ש לקמן [פ"ו טז] סותר משנתו..

18. כך פירש **רש"י**, והגרעק"א הבין שכונת רש"י שהברכה מדרבנן, ולכן העיר שתוס' דנו בכך בכמה מקומות ולא הוכיחו מסוגיין. ולביאורו תמוה למה בברכות ק"ש לא יהא חילוק בין עושיין בסעודתן או בשכרן, [ואמנם בטור וש"ע לא נזכר אם מברכין ברכות ק"ש או לא].

אכן **הרמב"ם** [ק"ש ב ד] כתב שמברכין לפני ק"ש ואחריה, וביאר **הלחם משנה** שבברכות ק"ש **אע"פ** שהן דרבנן אין בהם חילוק בין עושיין בסעודתן או בשכרן, כי כיון שק"ש היא דאורייתא ראוי לעשותה כתיקונה ולקראה עם ברכותיה. ולפיכך חילוק זה שייך רק בברכה על המזון, שאינה ברכה על מצוה דאורייתא, כי אין האכילה מצוה [ולכן לא הוכיחו מכאן שהיא ברכה דרבנן].

שניה — פותחים בברכת הארץ, וכוללים את "בונה ירושלים" בברכת הארץ, כי ברכת הארץ ובנין ירושלים דומות, ואין אומרים ברכת הטוב והמטיב כלל⁽¹⁹⁾.

במה דברים אמורים, בעושיין בשכרון, אבל אם עושיין מלאכתן בעד סעודתן, או שהיה בעל הבית מוסב עמהן ומסתמא מוחל להם — מברכין את כל ארבע הברכות, כתקונה של ברכת המזון.

שנינו במשנה: **חתן פטור מקריאת שמע**.

תנו רבנן: "בשבתך בביתך" — פרט לעוסק במצוה, **"ובלכתך בדרך"** — פרט לחתן. מכאן אמרו חכמים: הכונס את הבתולה לחופה, פטור מקריאת שמע, והכונס את האלמנה חייב בקריאת שמע.

ומבאר הגמרא: **מאי משמע? כיצד נלמד דבר זה ממשמעות הפסוק — אמר רב פפא: "בלכתך בדרך"**⁽²⁰⁾ משמעותו שמצוות קריאת שמע חלה רק כשהוא במצב **פי [כמו]**

"דרך", והיינו מה הליכה בדרך היא רשות, שהולך למסחרו וכדומה, אף הכא נמי חיוב קריאת שמע חל רק כשהוא עסוק בדבר הרשות, אבל כשהולך לדבר מצוה פטור.

ומקשה הגמרא: **וכי מי לא עסקינן בפסוק זה גם באופן דקאזיל לדבר מצוה, ואפילו הכי אמר רחמנא ליקרי קריאת שמע, ובהכרח שהעוסק במצוה אינו נפטר מקריאת שמע**.

ומתרצת הגמרא: **אם כן, שהפסוק עוסק גם בהליכה לדבר מצוה — לימא קרא "בלכת"**. מאי "בלכתך?" שמע מינה: רק בלכת בדרך הוא דמחייבת להפסיק ולקרא קריאת שמע — הא בלכת המצוה פטירת.

ועדיין מקשה הגמרא: **אי הכי, שחתן פטור ב-טז** מקריאת שמע משום "עוסק במצוה" ולא משום טרדה, מאי איריא ששנינו "הכונס את הבתולה" פטור, והרי אפילו הכונס את האלמנה נמי עושה מצוה בנישואיו, ומדוע אינו פטור מקריאת שמע?

הברכות מדאורייתא, והסיק שרק חיוב ברכת הזן הוא מהתורה, ואילו המקור לשאר הברכות הוא אסמכתא בעלמא, וראה רשב"א להלן מו א [ושם הערה 15], ובזכרון שמואל [כא].

20. **בראש יוסף** ביאר שהלימוד מתוספת תיבת "בדרך", שהרי די לכתוב "ובלכתך". וראה רש"י לעיל [יא א ד"ה ובלכתך] שביאר שהכוונה להקיש "בשבתך" ו"בלכתך" ל"בדרך", ומהקש "בשבתך" למד שהחיוב להפסיק הוא רק באמצע עסק רשות, ואילו מהקש "בלכתך" למד שרק טרדת מחשבת מצוה פוטר, ולא מחשבת רשות, ועיי"ש בפני יהושע.

19. **הב"י** [קצא] הקשה למה עקרוה לגמרי, והרי יכולין לאמרה כשעוסקין במלאכתן. והעלה מכך כמבואר בירושלמי שאסור לברך בשעת עשיית מלאכה.

ותוס' [ד"ה וחותרם] כתבו שאע"פ ששתי ברכות אחרונות מדאורייתא, יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה, ומשמע מדבריהם שבברה"ז יש שלש ברכות נפרדות מהתורה. והמג"א [סק"א] כתב שלדעת רש"י שלשת ענייני הברכות הן מדאורייתא, אך יכול להזכיר שלשת העניינים בברכה אחת, ורק רבנן תקנו שיחתום על כל אחת בנפרד, ולדרכו אין כאן כלל עקירת דבר מהתורה. והב"י [שם] כתב שלדעת הרמב"ם אין מנין